

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра кримінального процесу та організації досудового слідства

Навчально-науковий інститут № 1

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Заходи забезпечення кримінального
провадження»**

**вибіркових компонент освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

081 Право (Поліцейські)

081 Law (Police Officers)

за темою: «Затримання особи у кримінальному провадженні»

Кам'янець-Подільський 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства навчально-наукового інституту № 1 (*протокол від 07.08.2024 № 11*).

Розробники:

1. Професор кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства ННІ № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент Мартовицька Олена Василівна.
2. Старший викладач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства ННІ № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ Горбунова Катерина Вікторівна.

Рецензенти:

1. Професор кафедри кримінального процесу ФП ФОДР НПУ Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Рогальська Вікторія Вікторівна.
2. Завідувач кафедри кримінального права і кримінології ННІ № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Орлов Юрій Володимирович.

План лекції

1. Затримання особи у кримінальному провадженні: види та загальні вимоги до застосування.
2. Підстави та процесуальний порядок затримання особи без ухвали слідчого судді.
3. Підстави та процесуальний порядок затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду.
4. Особливості затримання окремих категорій осіб.
5. Порядок надання безоплатної вторинної правничої допомоги затриманим особам.

Рекомендована література

Основна:

1. Кримінальний процес України: у питаннях і відповідях: навч. посіб. / С. Є. Абламський, Г. І. Глобенко, В. В. Романюк та ін.; за заг. ред. Т. Г. Фоміної; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2021. 300 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2cd94b2a-37dc-474c-bd8f-dbc600ec7de0/content>
2. Кримінальний процес: підручник / О.В. Капліна, О.Г. Шило, В.М. Трофименко та ін.; за заг. ред. О.В. Капліної, О.Г. Шило; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків: Право, 2018. - 584 с.
3. Кримінальний процес : підручник / Л.Д. Удалова, В.В. Рожнова, Д.П. Письменний та ін.; за ред.: Д.П. Письменний, Л.Д. Удалова, М.А. Погорецький, С.С. Чернявський; Нац. акад. внутр. справ. Київ : «Центр учбової літератури», 2022. 780 с.
4. Кримінальний процес: підручник /кер. авт.кол. В.М. Федченко. У 2-х ч. Ч. 1. Досудове провадження. Дніпро : ДДУВС, 2022. 544с.

Додаткова:

5. Беднарська, В.М. Судове провадження в кримінальному процесі : навч. посіб. / В.М. Беднарська; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєверодонецьк : ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2019. 168 с.
6. Взаємодія учасників кримінального провадження під час досудового розслідування: правові аспекти та основні форми: навч. посіб. / кол. авт.; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 3-тє вид., доп. і перероб. Харків: ХНУВС, 2024. 208 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/21084>
7. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в

умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 4. Електронне видання (станом на 30 грудня 2022 р.). Дніпро-Львів-Одеса-Харків. 2023. 82 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/366684199_Glovuk_I_Drozdov_O_Teteratnik_G_Fomina_T_Rogalska_V_Zavtur_V_Osoblivij_rezim_dosudovo_go_rozsliduvanna_sudovogo_rozgladu_v_umovah_voennogo_stanu_naukovo-prakti_cnij_komentar_Rozdilu_IX-1_Kriminalnogo_pr

8. Досудове розслідування : навч. посіб. / Р.І. Благута, А.-М.Ю. Ангеленюк, Ю.В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю.А. Комісарчук, А.Я. Хитри; Львів. держ. ун-т внутр. справ. - Львів : ЛьвДУВС, 2019. - 599 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3500/3/%d0%94%d0%be%d1%81%d1%83%d0%b4%d0%a0%d0%be%d0%b7%d1%81%d0%bb%d1%96%d0%b4_11-04-2019%20.pdf

9. Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 19 квіт. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Вінниця: ХНУВС, 2024. 662 с. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10997257>.

10. Мартовицька О.В. Теоретичні та прикладні проблеми інституту професійної правничої допомоги у кримінальному процесі України: монографія. Харків, 2020. 478 с.

11. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина: Пашковський М.І., Крапивін Є.О, Яворська В.В., та ін. - Київ, 2023. - 110 с.

12. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Незаконне позбавлення волі та катування: Пашковський М.І., Крапивін Є.О, Яворська В.В., та ін.- Київ, 2023. - 106 с.

13. Фоміна Т.Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики: монографія. Харків: Панов, 2020. 576 с.

14. «Handbook on firearms for border guards and customs. European Border and Coast Guard Agency - Frontex, 2022. Plac Europejski 6, 00-844 Warsaw, Poland. p. 398.»

15. Yukhno A., Hlobenko H., Fomina T., Denysova A., Rudoi K. Problems of ensuring and implementing the rights of mentally disturbed people within criminal proceedings of Ukraine (2019) Georgian Medical News, (286), pp. 90-96. URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0.085062421356 &origin=resultslist&sort=plf-f>.

Інформаційні ресурси

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI.
3. Кримінальний кодекс України : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

4. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
7. Про безоплатну правову допомогу Закон України від 2 червня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
8. Про національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
9. Офіційний вебпортал парламенту України «Законодавство України» URL: <http://zakon.rada.gov.ua> .
10. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України URL: <http://www.minjust.gov.ua>
11. Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України URL: <http://mvs.gov.ua>
12. Офіційний веб-сайт Національної поліції URL: <https://www.npu.gov.ua>
13. Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора URL: <http://www.gp.gov.ua>
14. Офіційний веб портал судової влади в Україні URL: <https://court.gov.ua>
15. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme>
16. Єдиний реєстр судових рішень в Україні URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
17. Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9329
18. Практика ЄСПЛ. Український аспект URL: <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl>
19. Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі URL: <http://eurocourt.in.ua/GetArticlesByCategory.asp?CategoryId=2>
20. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
21. Наукова бібліотека Харківського національного університету внутрішніх справ URL: <http://lib.univd.edu.ua>
22. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого URL: <http://nlu.org.ua>

Текст лекції

1. Затримання особи у кримінальному провадженні: види та загальні вимоги до застосування.

Конституція України у статті 29 гарантує право кожної людини на свободу та особисту недоторканність і передбачає, що затримана особа негайно звільняється, якщо протягом 72 годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою.

Незважаючи на короткочасність затримання, за характером правообмежень воно є одним із найбільш суворих запобіжних заходів. Тому затримання в кожному випадку має бути законним і обґрунтованим, а також необхідним з урахуванням конкретних обставин, які стали підставою його застосування.

Визначення на конституційному рівні строку затримання в годинах свідчить про особливе значення цієї гарантії для забезпечення права на свободу та особисту недоторканність і передбачає необхідність встановлення в галузевому законодавстві початкового моменту, з якого повинні відраховуватися 72 години затримання. Таким відповідно до ст. 209 КПК є момент, коли особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Саме цей момент має бути чітко зафіксовано в протоколі затримання і з нього, з урахуванням правил ст. 115 КПК, слід відраховувати 72-годинний строк затримання.

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає такі види затримання:

- 1) затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (у порядку статей 190-191 КПК);
- 2) законне затримання (у порядку ст. 207 КПК);

3) затримання уповноваженою службовою особою (у порядку ст. 208 КПК);

4) затримання з метою екстрадиції (у порядку ст. 582 КПК).

Ці види затримання відрізняються за цільовим призначенням, підставами та порядком застосування, а також суб'єктами, які уповноважені приймати таке рішення.

2. Підстави та процесуальний порядок затримання особи без ухвали слідчого судді.

2.1. Законне затримання (у порядку ст. 207 КПК України). Метою такого затримання є попередження та припинення протиправної діяльності особи, яка затримується, запобігання ухиленню її від слідства та суду. Така мета досягається шляхом фізичного захоплення кожним (тобто будь-якою особою) правопорушника та доставлення його відповідним органам влади або їх повідомлення про вчинене затримання.

Згідно зі ст. 207 КПК кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу (за винятком судді та народного депутата України, для яких законом передбачено додаткові гарантії), за наявності підстав, коли особу застали:

1) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;

2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Правомірність такого затримання обумовлюється своєчасністю його застосування - при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після нього. Цим пояснюється прагнення законодавця зменшити ймовірність помилки відносно особи, яка підлягає затриманню. Разом з тим вчинення навіть очевидного злочинного посягання не завжди свідчить про необхідність затримання особи та доставлення її до

відповідних органів влади (наприклад, не має такої необхідності, коли водій збив людину та надає їй допомогу, не намагаючись втекти з місця події). І навпаки, якщо особа вчинила злочин і намагається втекти, існує необхідність у її затриманні та доставленні до уповноваженої службової особи.

Цей вид затримання може здійснюватися як за вчинення кримінального проступку, так і злочину. При цьому особа, яка здійснила затримання у порядку ст. 207 КПК, зобов'язана негайно доставити затриманого до уповноваженої службової особи або негайно її повідомити про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. Слід звернути увагу на необхідність дотримання вимоги негайного доставлення до уповноваженої службової особи (або негайного її повідомлення), що свідчить про недопустимість незаконного обмеження свободи іншої людини. Затримання особи на тривалий строк при відсутності необхідності виключає його правомірність і може бути підставою для притягнення особи до юридичної відповідальності за незаконне позбавлення волі.

Після доставлення затриманого до уповноваженої службової особи за наявності підстав до початку досудового розслідування слідчий, прокурор зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР і перевірити наявність у діях особи складу злочину, за який може бути передбачено покарання у виді позбавлення волі. Якщо ці обставини будуть встановлені, з дотриманням вимог ч. 5 ст. 208 КПК складається протокол затримання особи за підозрою у вчиненні злочину. За відсутності таких обставин затримана особа має бути звільнена. У разі встановлення у діях особи підстав для притягнення її до адміністративної відповідальності, застосовується порядок, передбачений КУпАП.

2.2. Затримання уповноваженою службовою особою (у порядку ст. 208 КПК України). Мета затримання на підставі ч. 1 ст. 208 КПК полягає у попередженні та припиненні протиправної діяльності особи, запобіганні її ухиленню від досудового розслідування та суду.

За загальним правилом цей запобіжний захід застосовується до особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за який може бути призначене покарання у виді позбавлення волі (ч. 1 ст. 208 КПК). Нормативний характер цієї умови забезпечує дію принципу пропорційності втручання у права людини, що означає адекватність останнього суспільній небезпечності вчиненого кримінального правопорушення.

Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі.

Підставами затримання відповідно до ч. 1 ст. 208 КПК є такі обставини:

1) якщо цю особу застали при вчиненні злочину або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;

3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України;

4) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого статтями 255, 255-1, 255-2 Кримінального кодексу України.

Наявність цих підстав дає затриманню невідкладного ситуативного характеру і підвищує обґрунтованість припущення щодо причетності особи до вчинення злочину.

За змістом закону цей вид затримання без ухвали слідчого судді може бути здійснено уповноваженою службовою особою. Отже, однозначно, що уповноважена службова особа (в розумінні КПК) – це особа, якій законом

надано право здійснювати затримання. Проте, Кримінальний процесуальний кодекс не містить окремого конкретного положення, в якому б зазначався перелік осіб, саме яким законом надано право здійснювати затримання.

Частина 2 ст. 208 КПК передбачає можливість затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад 3 тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Проте в цьому випадку затримання можливе виключно у разі невиконання підозрюваним: 1) обов'язків, покладених при обранні запобіжного заходу; 2) вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує. Системне тлумачення ч. 2 ст. 208 КПК та ч. 8 ст. 194 КПК дозволяє дійти висновку про те, що метою затримання в цьому випадку є забезпечення можливості вирішення питання про зміну запобіжного заходу.

Гарантією забезпечення права на свободу та особисту недоторканність є передбачений законом порядок затримання, відповідно до якого уповноважена службова особа, яка його здійснила, має вчинити низку дій правозахисної спрямованості, що забезпечують правову визначеність у питанні підстав обмеження прав і свобод затриманого, його правового статусу та механізму реалізації права на захист.

Порядок затримання уповноваженою службовою особою включає такі етапи:

1) повідомлення затриманому підстав затримання та його прав - відповідно до ч. 4 ст. 208 КПК уповноважена службова особа повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування, вимагати перевірки обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені КПК України;

Особі, яка затримана у зв'язку з її розшуком компетентним органом іноземної держави для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, роз'яснюється її право надати згоду на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) у спрощеному порядку, а також право на відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності у разі надання згоди на її видачу (екстрадицію);

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, яка розшукується Міжнародним кримінальним судом або стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передачу, також роз'яснює особі її право надати згоду на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку.

2) доставлення до органу досудового розслідування - за ст. 210 КПК уповноважена службова особа зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому негайно реєструються дата, точний час (година і хвилини) доставлення затриманого та інші відомості, передбачені законодавством;

3) забезпечення права на участь захисника:

- захисник може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані утримуватися від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника (ч.1 ст. 48 КПК України);

- уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це орган (установу), уповноважений

законом на надання безоплатної правової допомоги. У разі неприбуття в установленій законодавством строк захисника, призначеного органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги, уповноважена службова особа негайно повідомляє про це відповідний орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги (ч. 4 ст. 213 КПК України).

У першому випадку відповідно до ст. 48 КПК України слідчий, прокурор зобов'язані надати затриманій особі допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника. При цьому слідчий, прокурор, зобов'язані утримуватися від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника.

У другому випадку слідчий, прокурор зобов'язані негайно повідомити центр з надання безоплатної вторинної правничої допомоги про затримання особи. Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правничої допомоги про випадки затримання осіб затверджено постановою КМУ від 28.12.2011 «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної правничої допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою». За цим Порядком негайно з моменту затримання особи суб'єкт подання інформації повідомляє за допомогою телефонного, факсимільного зв'язку на єдиний контактний номер телефону системи надання безоплатної правничої допомоги (0-800-213103) (контактний центр системи надання безоплатної правничої допомоги) та інші телефонні номери, електронної пошти або через комплексну інформаційно-аналітичну систему забезпечення надання безоплатної правничої допомоги (далі - система) відповідному регіональному/міжрегіональному центру з надання безоплатної правничої допомоги (далі - центр), крім випадків адміністративного затримання, якщо особа захищає себе особисто чи запросила захисника, такі відомості:

- прізвище, ім'я, по батькові та дата народження затриманої особи (якщо вони відомі);
- час та підстави для затримання особи;
- точна адреса місця для конфіденційного побачення адвоката із затриманою особою;
- найменування (прізвище та ініціали) суб'єкта подання інформації, його поштова адреса, номери телефону та адреса електронної пошти;
- дата винесення постанови про застосування адміністративного арешту (постановлення ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою), найменування суду та/або прізвище та ініціали судді, що виніс постанову (постановив ухвалу) у відповідних випадках;
- прізвище, ім'я, по батькові та найменування посади особи, яка передала повідомлення, її номер телефону.

Протягом години з моменту реєстрації повідомлення суб'єкта подання інформації про затримання особи або відповіді відповідного центрального, регіонального або міжрегіонального органу на запит, що підтверджує інформацію про затримання особи, уповноважена службова особа центру в установленому порядку призначає адвоката шляхом видачі доручення для надання такій особі безоплатної вторинної правничої допомоги, копія якого із зазначенням реєстраційного номера повідомлення за допомогою факсимільного зв'язку, електронної пошти або через систему передається суб'єкту подання інформації та реєструється ним.

Призначений центром адвокат повинен прибути за зазначеною адресою місця для конфіденційного побачення із затриманою особою протягом години з моменту видачі йому доручення для надання безоплатної вторинної правничої допомоги, а у виняткових випадках, крім видання доручення для надання безоплатної вторинної правничої допомоги особі, до якої застосовано адміністративне затримання, - не пізніше ніж протягом шести годин з моменту видачі йому доручення.

У разі коли призначений адвокат на підставах, визначених законом, або з інших незалежних від нього причин не може надати безоплатної вторинної правничої допомоги, він негайно повідомляє про це центру, який протягом однієї години з моменту надходження повідомлення призначає іншого адвоката.

4) складання протоколу про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, - згідно з ч. 5 ст. 208 КПК про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, обов'язково складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених статтею 104 КПК України, зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання відповідно до положень статті 209 КПК України; підстави затримання; результати особистого обшуку (який відповідно до ч. 3 ст. 208 КПК може бути здійснено уповноваженою службовою особою, слідчим, прокурором з дотриманням правил, передбачених частиною 7 статті 223 і статтею 236 КПК України); клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. У разі якщо на момент затримання прізвище, ім'я, по батькові затриманої особи не відомі, у протоколі зазначається докладний опис такої особи та долучається її фотознімок. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому та надсилається прокурору.

У практичному аспекті важливим є фіксування в протоколі точних відомостей стосовно місця та часу затримання, що забезпечує можливість здійснення контролю за дотриманням вимог закону стосовно 72 годин затримання. На необхідність деталізації обставин затримання у відповідному протоколі звертається увага в міжнародних документах, які встановлюють стандарти поводження з в'язнями. Зокрема, у Зводі принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі від 09.12.1988, міститься вимога стосовно необхідності занесення до протоколу всіх відомостей щодо причин затримання, його часу, відповідних посадових

осіб правоохоронних органів, які здійснювали затримання, а також точні дані щодо місця утримання (принцип 12). На необхідності конкретизації в протоколі підстав затримання та точних відомостей стосовно його обставин наполягає й ЄСПЛ, який у рішенні по справі «Корнейкова проти України» від 19.01.2012 визнав порушення п. 1 ст. 5 Конвенції з причини відсутності в протоколі затримання такої конкретизації, наведення в ньому стандартних посилок, які не враховували особливості розглядуваної справи;

5) повідомлення інших осіб про затримання - за змістом ст. 213 КПК уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана надати затриманій особі можливість негайно повідомити про своє затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи. Якщо є підстави для обґрунтованої підозри, що при повідомленні про затримання ця особа може зашкодити досудовому розслідуванню, вона може здійснити таке повідомлення самостійно, проте без порушення вимоги щодо його негайності;

6) не пізніше 60 годин з моменту затримання особа має бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу. Встановлення такого строку для доставлення затриманого до суду обумовлено тим, що слідчий суддя повинен мати достатньо часу для розгляду клопотання в судовому засіданні. При доставленні затриманого не пізніше 60 годин з моменту затримання у слідчого судді залишається 12 годин у межах 72-годинного строку, передбаченого ст. 29 Конституції України, що є цілком достатнім для постановлення законної та обґрунтованої ухвали.

Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором має право звернутися із клопотанням про застосування запобіжного заходу до особи, яку затримано без ухвали про дозвіл на затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а якщо це неможливо у строк, передбачений частиною другою статті 211 КПК, - до

місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа була затримана. Такий розгляд можливий тільки за умови, що затримана без ухвали слідчого судді, суду особа з об'єктивних причин не могла бути доставлена у строк не пізніше шістдесяти годин із моменту затримання до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. У разі затримання без ухвали про дозвіл на затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, віднесеного до підсудності Вищого антикорупційного суду, зазначене клопотання подається до Вищого антикорупційного суду (ч. 1 ст. 192 КПК).

Право затриманого у будь-який час оскаржити в суді своє затримання гарантується ст. 29 Конституції України, яка втілює міжнародно-правовий стандарт, що міститься у п. 4 ст. 5 КЗПЛ: «кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним». Право підозрюваного вимагати перевірки обґрунтованості затримання передбачене й п. 6 ч. 3 ст. 42 КПК, яка має значення загальної норми. Проте, на жаль, окремої процедури оскарження затримання законом не встановлено, а тому й слід керуватися правилами ст. 206 КПК, ч. 5 якої зобов'язує слідчого суддю звільнити особу, якщо орган державної влади чи службова особа, під вартою яких вона трималася, не доведе існування передбачених законом підстав для затримання особи без ухвали слідчого судді.

3. Підстави та процесуальний порядок затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду.

3.1. Затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (у порядку статей 190-191 КПК України). Метою такого затримання є забезпечення прибуття особи для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу, оскільки для

забезпечення об'єктивності такого розгляду необхідною умовою є особиста присутність на судовому засіданні підозрюваного, обвинуваченого. Слід зауважити, що слідчий суддя, суд має право постановити ухвалу про дозвіл на затримання з метою приводу виключно, у разі якщо: 1) ухвала про привід підозрюваного, обвинуваченого (для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді застави, домашнього арешту, тримання під вартою) не була виконана або 2) прокурор, слідчий за погодженням із прокурором звернувся з клопотанням про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Це клопотання може бути подане: 1) одночасно з поданням клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або зміни іншого запобіжного заходу на тримання під вартою; 2) після подання клопотання про застосування запобіжного заходу і до прибуття підозрюваного, обвинуваченого до суду на підставі судового виклику; 3) після неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і за відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю.

Затримання з метою екстрадиції (у порядку ст. 582 КПК). Такий вид затримання передбачено законом для забезпечення можливості видачі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення (екстрадиції), а тому й відзначається певною специфікою, що обумовлена його метою та стосується підстав і порядку здійснення.

Мета такого затримання полягає у виконанні запиту іноземної держави про видачу особи (екстрадицію), яка перебуває на території України. Підставою для затримання з метою екстрадиції є оголошення іноземною державою у розшук особи у зв'язку із вчиненням нею кримінального правопорушення.

Стаття 582 КПК України визначено особливості затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України:

1. Затримання на території України особи, яка розшукується іноземною державою у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення, здійснюється уповноваженою службовою особою.

2. Про затримання негайно інформується прокурор, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання. Повідомлення прокурору, до якого додається копія протоколу затримання, повинно містити докладну інформацію щодо підстав та мотивів затримання.

3. Прокурор, отримавши повідомлення, перевіряє законність затримання особи, яка розшукується компетентними органами іноземних держав, та негайно інформує відповідну обласну прокуратуру.

4. Про затримання таких осіб відповідна обласна прокуратура протягом шістдесяти годин після затримання повідомляє відповідний центральний орган України, який протягом трьох днів інформує компетентний орган іноземної держави.

5. Про кожен випадок затримання громадянина іноземної держави, який вчинив злочин за межами України, відповідна обласна прокуратура також повідомляє Міністерство закордонних справ України.

6. Затримана особа негайно звільняється у разі, якщо:

1) протягом шістдесяти годин з моменту затримання вона не доставлена до слідчого судді для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу тимчасового або екстрадиційного арешту;

2) встановлено обставини, за наявності яких видача (екстрадиція) не здійснюється.

7. Порядок затримання таких осіб та розгляду скарг про їх затримання здійснюється відповідно до статей 206 та 208 КПК України з урахуванням особливостей, встановлених відповідним розділом КПК України.

До затриманої особи, яка вчинила злочин за межами України, застосовується тимчасовий арешт до сорока діб або інший встановлений

відповідним міжнародним договором України строк до надходження запиту про її видачу (стаття 583 КПК України- тимчасовий арешт).

У разі якщо максимальний строк тимчасового арешту, передбачений частиною першою статті 583 КПК України, закінчився, а запит про видачу цієї особи не надійшов, особа підлягає негайному звільненню з-під арешту.

Прокурор звертається до слідчого судді, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання, із клопотанням про застосування тимчасового арешту. До клопотання додаються:

1) протокол затримання особи з відміткою про роз'яснення особі її права надати згоду на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) у спрощеному порядку, а також права на відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності у разі надання згоди на її видачу (екстрадицію);

2) документи, що містять дані про вчинення особою злочину на території іноземної держави та обрання щодо неї запобіжного заходу компетентним органом іноземної держави;

3) документи, що підтверджують особу затриманого;

4) письмова заява затриманої особи про згоду на її видачу (екстрадицію), в якій особа може зазначити про відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності (в разі наявності такої письмової заяви).

5. Клопотання має бути розглянуто слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи.

6. Під час розгляду клопотання слідчий суддя встановлює особу затриманого, пропонує особі зробити заяву, роз'яснює особі її право надати згоду на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) у спрощеному порядку, а також право на відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності у разі надання згоди на її видачу (екстрадицію), з'ясовує бажання особи скористатися цими правами, перевіряє добровільність надання особою згоди

на її видачу (екстрадицію), відмови від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності, усвідомлення особою правових наслідків такої згоди (відмови), перевіряє наявність документів, передбачених пунктом 2 частини четвертої статті 583 КПК України, вислуховує думку прокурора та інших учасників.

У разі якщо затримана особа надала згоду на її видачу (екстрадицію) або надала згоду на її видачу (екстрадицію) і відмовилася від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності, суд вирішує питання про затвердження згоди особи на видачу (екстрадицію) та застосування екстрадиційного арешту або про відмову у затвердженні згоди особи на її видачу (екстрадицію) і застосування тимчасового арешту.

За результатами розгляду слідчий суддя постановляє ухвалу про:

- 1) застосування тимчасового арешту;
- 2) відмову в застосуванні тимчасового арешту, якщо для його обрання немає підстав;
- 3) затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію) та застосування екстрадиційного арешту;
- 4) затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію), відмови особи від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності та застосування екстрадиційного арешту;
- 5) застосування тимчасового арешту та відмову у затвердженні згоди особи на її видачу (екстрадицію).

Копія ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду питання щодо затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію), невідкладно направляється уповноваженому (центральному) органу України через відповідну обласну прокуратуру разом із копією письмової заяви особи про згоду на її видачу (екстрадицію).

Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, до якої застосовано тимчасовий арешт, її захисником чи законним представником, прокурором, крім ухвал слідчого судді про затвердження

згоди особи на її видачу (екстрадицію) та застосування екстрадиційного арешту, про затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію), відмови особи від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності та застосування екстрадиційного арешту, які оскарженню не підлягають.

Особа, до якої застосовано тимчасовий арешт, має право до надходження запиту про її видачу (екстрадицію) подати на розгляд слідчого судді суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, письмову заяву про згоду на її видачу (екстрадицію), в якій може зазначити про відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності. Така заява підлягає невідкладному розгляду слідчим суддею у порядку, передбаченому частиною шостою цієї статті, за участю прокурора, особи, яка подала заяву, її захисника та за потреби перекладача.

Звільнення особи з-під тимчасового арешту у зв'язку з несвоєчасним надходженням до центрального органу України запиту про видачу не перешкоджає застосуванню до неї екстрадиційного арешту в разі отримання в подальшому такого запиту.

У разі надходження запиту про видачу особи (екстрадицію) до закінчення строку тимчасового арешту ухвала слідчого судді про застосування тимчасового арешту втрачає юридичну силу з моменту винесення слідчим суддею ухвали про застосування екстрадиційного арешту щодо цієї особи.

У разі наявності на утриманні особи, стосовно якої слідчим суддею розглядається клопотання про застосування тимчасового арешту, дитини, яка залишається без батьківського піклування, слідчий суддя зобов'язує прокурора негайно повідомити уповноважений підрозділ органів Національної поліції та орган опіки та піклування за місцем перебування такої дитини про факт залишення дитини без батьківського піклування для вжиття невідкладних заходів щодо тимчасового влаштування дитини, про що зазначається в ухвалі про застосування тимчасового арешту.

Особливості застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційний арешт) визначаються статтею 584 КПК України. Після надходження запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи за дорученням або зверненням центрального органу України прокурор звертається з клопотанням про її екстрадиційний арешт до слідчого судді за місцем тримання особи під вартою.

Разом із клопотанням на розгляд слідчого судді подаються:

- 1) копія запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи (екстрадицію), засвідчена центральним органом України;
- 2) документи про громадянство особи;
- 3) наявні матеріали екстрадиційної перевірки.

Матеріали, що подаються слідчому судді, мають бути перекладені державною мовою або іншою мовою, передбаченою міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

При вирішенні питання про застосування екстрадиційного арешту слідчий суддя керується положеннями цього Кодексу та міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

У разі якщо особа, щодо якої вирішується питання про тримання під вартою, не володіє державною мовою, їй забезпечується участь перекладача.

Строки тримання особи під вартою та порядок їх продовження визначаються КПК України.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя встановлює особу, роз'яснює особі її право надати згоду на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) у спрощеному порядку, а також право на відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності у разі надання згоди на видачу (екстрадицію), з'ясовує бажання особи скористатися цими правами, перевіряє добровільність надання особою згоди на її видачу (екстрадицію), відмови від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності,

усвідомлення особою правових наслідків такої згоди (відмови), перевіряє запит про видачу та наявні матеріали екстрадиційної перевірки, вислуховує думку прокурора, інших учасників і постановляє ухвалу про:

- 1) застосування екстрадиційного арешту;
- 2) затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію) та застосування екстрадиційного арешту;
- 3) затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію), відмови особи від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності та застосування екстрадиційного арешту;
- 4) застосування екстрадиційного арешту та відмову у затвердженні згоди особи на її видачу (екстрадицію);
- 5) відмову в застосуванні екстрадиційного арешту, якщо для його обрання немає підстав.

Копія ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду питання щодо затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію), невідкладно направляється уповноваженому (центральному) органу України через відповідну обласну прокуратуру разом із копією письмової заяви особи про згоду на її видачу (екстрадицію).

При розгляді клопотання слідчий суддя не досліджує питання про винуватість та не перевіряє законність процесуальних рішень, прийнятих компетентними органами іноземної держави у справі стосовно особи, щодо якої надійшов запит про видачу.

Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, щодо якої застосовано екстрадиційний арешт, її захисником чи законним представником, прокурором, крім ухвал слідчого судді про затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію) та застосування екстрадиційного арешту, про затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію), відмови особи від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності та застосування екстрадиційного арешту, які оскарженню не підлягають.

Екстрадиційний арешт застосовується до вирішення питання про видачу особи (екстрадицію) та її фактичної передачі, але не може тривати більше дванадцяти місяців.

У межах цього строку слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, за клопотанням прокурора не рідше одного разу на два місяці перевіряє наявність підстав для подальшого тримання особи під вартою або її звільнення.

За скаргою особи, до якої застосовано екстрадиційний арешт, або її захисника чи законного представника слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, не частіше одного разу на місяць перевіряє наявність підстав для звільнення особи з-під варти.

Звільнення особи з-під екстрадиційного арешту слідчим суддею не перешкоджає повторному його застосуванню з метою фактичної передачі особи іноземній державі на виконання рішення про видачу, якщо інше не передбачено міжнародним договором України.

Особа, до якої застосовано екстрадиційний арешт, має право до прийняття рішення про її видачу (екстрадицію) подати на розгляд слідчого судді суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, письмову заяву про згоду на її видачу (екстрадицію), в якій може зазначити про відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності. Така заява підлягає невідкладному розгляду слідчим суддею у порядку, передбаченому частинами сьомою і восьмою цієї статті, за участю прокурора, особи, яка подала заяву, її захисника та за потреби перекладача.

У разі наявності на утриманні особи, стосовно якої слідчим суддею розглядається клопотання про застосування екстрадиційного арешту, дитини, яка залишається без батьківського піклування, слідчий суддя зобов'язує прокурора негайно повідомити уповноважений підрозділ органів Національної поліції та орган опіки та піклування за місцем перебування

такої дитини про факт залишення дитини без батьківського піклування для вжиття невідкладних заходів щодо тимчасового влаштування дитини, про що зазначається в ухвалі про застосування екстрадиційного арешту.

4. Особливості затримання окремих категорій осіб.

Особливості затримання окремої категорії осіб визначаються главою 37 Кримінального процесуального кодексу України. Відповідно до вимог статті 480 КПК України особливий порядок кримінального провадження застосовується стосовно:

- 1) народного депутата України;
- 2) судді, судді Конституційного Суду України, судді Вищого антикорупційного суду, а також присяжного на час виконання ним обов'язків у суді, Голови, заступника Голови, члена Вищої ради правосуддя, Голови, заступника Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- 3) кандидата у Президенти України;
- 4) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- 5) Голови, іншого члена Рахункової палати;
- 6) депутата місцевої ради;
- 7) адвоката;
- 8) Генерального прокурора, його заступника, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
- 9) Директора та працівників Національного антикорупційного бюро України;
- 10) Голови Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступника.

Статтею 482 КПК України визначені особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу стосовно судді. Затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом здійснюється за згодою Вищої ради правосуддя. Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано

під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком:

1) якщо Вищою радою правосуддя надано згоду на затримання судді у зв'язку з таким діянням;

2) затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину. Суддя має бути негайно звільнений, якщо мета такого затримання (попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину) досягнута.

Статтею 482² КПК України визначені особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання, обрання запобіжного заходу, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій стосовно народного депутата України. Відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення народним депутатом України, вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора) у порядку, встановленому КПК України.

Клопотання про дозвіл на затримання, обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту, обшук, порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також про застосування інших заходів, у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, розгляд яких віднесено до

повноважень слідчого судді, мають бути погоджені Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора).

Розгляд таких клопотань, крім застосування негласних слідчих (розшукових) дій, здійснюється слідчим суддею, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - слідчим суддею Вищого антикорупційного суду.

Такі клопотання розглядаються за обов'язкової участі народного депутата України. Слідчий суддя зобов'язаний завчасно повідомити народного депутата України про розгляд зазначеного клопотання, крім клопотання про застосування негласних слідчих (розшукових) дій або обшуку.

Якщо народний депутат України без поважної причини не прибув на судові засідання або не повідомив про причини своєї відсутності, таке клопотання може розглядатися без участі народного депутата України.

Без дозволу слідчого судді, винесеного на підставі клопотання, погодженого Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора), дозволяється затримання народного депутата України лише у разі, якщо останнього застали під час вчинення або безпосередньо після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, пов'язаного із застосуванням насильства, або такого, що спричинив загибель людини.

Орган або посадові особи, які затримали народного депутата України, повідомили йому про підозру або застосували до нього запобіжний захід, або здійснили інші слідчі дії (крім обшуку та негласних слідчих (розшукових) дій), зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Голову Верховної Ради України.

У разі вчинення дій, зазначених в абзаці шостому частини 2 статті 482⁻² КПК України, стосовно Голови Верховної Ради України орган або посадові

особи зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Першого заступника Голови Верховної Ради України.

Ухвали за результатами розгляду таких клопотань можуть бути оскаржені в апеляційному порядку у випадках, передбачених КПК України.

На органи досудового розслідування покладений обов'язок інформування державних та інших органів чи службових осіб про застосування запобіжного заходу, ухвалення вироку:

- 1) щодо адвокатів - відповідних органів адвокатського самоврядування;
- 2) щодо інших категорій осіб, передбачених статтею 480 КПК України, - органів і службових осіб, які їх обрали або призначили чи відповідають за заміщення їхніх посад (стаття 483 КПК України).

Особливості застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану. Із запровадженням в Україні 24 лютого 2022 року воєнного стану у зв'язку із військовою агресією російської федерації було внесено низку суттєвих змін, як у розділ IX-1 «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації та/ або інших держав проти України», так і в інші розділи КПК України, зокрема:

Делегування повноважень щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Пункт 2 ч. 1 ст. 615 КПК України передбачає делегування керівнику відповідного органу прокуратури окремих повноважень слідчого судді щодо вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження: привід (ст.140 КПК України), тимчасовий доступ до речей і документів (ст.ст. 163, 164 КПК України), арешт майна (ст.ст. 170, 173 КПК України).

Враховуючи, що зазначені повноваження є делегованими, а вимоги щодо спеціальної форми клопотань відсутні, слід зробити висновок, що такі клопотання мають відповідати формі та змісту, передбаченим для клопотань, з якими слідчий, прокурор звертаються до слідчого судді для прийняття вищевказаних процесуальних рішень. Рішення керівника відповідного органу прокуратури виноситься у формі постанови, що передбачено абз. 2 п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України та ст. 110 КПК України.

Затримання. Якщо наявні випадки для *затримання особи без ухвали слідчого судді, суду*, визначені статтею 208 КПК України, або виникли обґрунтовані обставини, які дають підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати таку особу.

Тобто, окрім випадків, визначених у ст. 208 КПК України, законодавець встановив нову альтернативну підставу для затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, в умовах воєнного стану, а саме «можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину».

Здійснення затримання особи без ухвали слідчого судді, суду можливо незалежно від того, чи була відповідно до пункту 1 ч. 1 ст. 615 КПК України винесена постанова про початок досудового розслідування чи ні.

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати 72 години. Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду під час дії воєнного стану, як і в мирний час, обчислюється з моменту фактичного затримання особи, тобто з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Обчислення 72 двох годинного строку затримання здійснюється з урахуванням положень ч.ч. 2, 6, 7 ст. 115 КПК України, а саме: 1) вищезазначений строк закінчується в останню хвилину останньої години; 2)

під час його обчислення - в нього включаються вихідні і святкові дні а також неробочий час. Момент фактичного затримання (дата і точний час (година і хвилини)) фіксується у відповідному протоколі, що повинен складатися за правилами ч. 1 ст. 106 КПК України тобто – під час затримання або безпосередньо після його закінчення.

Якщо в умовах воєнного стану відсутня об'єктивна можливість доставити затриману особу до слідчого судді, суду у строк до 60 годин, розгляд клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу здійснюється із застосуванням доступних технічних засобів відеозв'язку з метою забезпечення дистанційної участі затриманої особи.

Якщо затриману особу неможливо доставити до слідчого судді, суду у строк до 60 годин, для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу або забезпечити її дистанційну участь під час розгляду відповідного клопотання, така особа негайно звільняється.

Обрання запобіжного заходу щодо затриманої особи в умовах воєнного стану. В абзаці дванадцятому ч. 1 ст. 615 КПК України, на відміну від загальних положень, закріплених у ст. 193 КПК України, регламентовано особливості у процедурі *розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу щодо затриманої особи* в умовах воєнного стану. Законодавець в п. 6 ч.1 ст. 615 КПК України передбачив можливість такого розгляду із застосуванням доступних технічних засобів відеозв'язку, однак лише у тому випадку – якщо в умовах воєнного стану відсутня об'єктивна можливість доставити затриману особу до слідчого судді, суду не пізніше 60 годин з моменту затримання.

Аналіз ст. 184 та ст. 615 КПК України дозволяє зробити висновок, що у разі обрання запобіжного заходу слідчим суддею – таке клопотання подає слідчий за погодженням з прокурором, прокурор до місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду,

до Вищого антикорупційного суду. В будь якого випадку – клопотання про застосування запобіжного заходу повинно відповідати вимогам ст. 184 КПК України та містити обґрунтування щодо наявності об'єктивної неможливості доставлення особи до слідчого судді, суду у визначений законом строк.

Розгляд клопотання про обрання запобіжного заходу затриманій особі із застосуванням доступних технічних засобів відеозв'язку повинен відбуватись із дотриманням загальних правил, передбачених ст. 193 КПК України та здійснюватися з дотриманням наступних вимог: 1) за участю прокурора, підозрюваного, його захисника.

Продовження строку тримання під вартою. Строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою чи постанови керівника органу прокуратури про тримання під вартою, може бути продовжений до одного місяця керівником відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Строк тримання під вартою може продовжуватися неодноразово в межах строку досудового розслідування.

Згідно положень ст. 615 КПК України, ключовою умовою реалізації керівником органу прокуратури повноваження щодо прийняття рішення про продовження строку дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є відсутність об'єктивної можливості реалізації відповідного повноваження слідчим суддею, незалежно від того, який суб'єкт (слідчий суддя чи керівник органу прокуратури) приймав первісне рішення про обрання запобіжного заходу.

Граничний строк дії постанови керівника органу прокуратури про продовження строку тримання під вартою не може перевищувати один місяць, водночас, строк тримання під вартою може продовжуватися неодноразово в межах строку досудового розслідування. За аналогією із нормою ч.1 ст. 199 КПК України, слідчий за погодженням із прокурором або прокурор мають право подати керівнику органу прокуратури клопотання про продовження строку тримання під вартою не пізніше ніж за 5 днів до

закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою. Керівник органу прокуратури виконує в цьому контексті делеговану йому функцію слідчого судді, а тому не наділений правом приймати рішення про продовження строку тримання під вартою самостійно.

Про такі рішення, прийняті прокурором, невідкладно за першої можливості повідомляється прокурор вищого рівня, а також суд, з наданням копій відповідних документів не пізніше 10 днів з дня повідомлення.

Отже, прокурори відповідно до ст. 615 КПК України повинні невідкладно за першої можливості (в більшості випадків, це не пізніше 24 -х годин (ст. ст. 170, 214, 297-4, 480-1 КПК України) повідомляти про прийняті ними рішення та подавати копії відповідних документів до місцевих судів в межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення або до Вищого антикорупційного суду за його місцезнаходженням в умовах воєнного стану.

У разі неможливості проведення підготовчого судового засідання обраний слідчим суддею, керівником органу прокуратури під час досудового розслідування або закінчення строку дії ухвали суду про тримання під вартою та неможливості розгляду судом питання про продовження строку тримання під вартою, запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання судом, але не більше ніж на два місяці.

Після спливу цього строку, питання про продовження строку тримання обвинуваченого під вартою обов'язково має бути розглянуте судом, в порядку ст. 331 КПК України, в іншому випадку – запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважатиметься скасованим.

Підставами застосування порядку, передбаченого коментованою частиною статті 615 у судовій практиці є, як правило, неможливість забезпечення особистої участі обвинуваченого у судовому засіданні, в якому розглядається відповідне клопотання через відсутність інтернет -зв'язку, його перебування на окупованій території тощо

Особливості скасування або заміна запобіжного заходу. Статтею 616 КПК України «Скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або зміна запобіжного заходу з інших підстав» передбачено:

1. У разі введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України підозрюваний, обвинувачений, який під час досудового розслідування або судового розгляду тримається під вартою, крім тих, які підозрюються у вчиненні злочинів проти основ національної безпеки України, а також злочинів, передбачених статтями 115, 146-147, 152-156, 186, 187, 189, 255, 255-1, 257, 258-262, 305-321, 330, 335-337, 401-414, 426-433, 436, 437-442 Кримінального кодексу України, має право звернутися до прокурора з клопотанням про скасування цього запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

За результатами розгляду такого клопотання, прокурор має право звернутися до слідчого судді або суду, який розглядає кримінальне провадження, з клопотанням про скасування цій особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

2. Слідчий суддя або суд, який розглядає кримінальне провадження, розглядає клопотання про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період невідкладно. За наявності достатніх підстав слідчий суддя або суд має право скасувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою для подальшого проходження підозрюваним, обвинуваченим військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

3. Підозрюваний, обвинувачений, стосовно якого скасовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, має невідкладно, не пізніше 24 годин, з'явитися до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем реєстрації.

У разі нез'явлення такої особи у вказаний строк до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем реєстрації прокурор подає клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

4. Підозрюваний, обвинувачений, до якого застосовано інший запобіжний захід, ніж запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, має право звернутися до прокурора для скасування відповідного запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період. Прокурор звертається до слідчого судді або суду, який розглядає кримінальне провадження, з відповідним клопотанням.

5. За клопотанням підозрюваного, обвинуваченого слідчий суддя, суд має право ухвалити рішення про зміну запобіжного заходу у вигляді застави на особисте зобов'язання, якщо відповідне клопотання обґрунтовується бажанням використати кошти, передані в заставу (в повному обсязі або частково), для внесення на спеціальні рахунки Національного банку України для цілей оборони України.

6. У місцях ведення активних бойових дій за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого слідчий суддя, суд має право розглянути питання про зміну запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання.